

ԱՐԱՔԻ ՄԸ ԽԻՂՃԸ

1933 Յունիսին արարներու մէջէն ազատելով, Հայ Կարմիր Մաշը բե-
րած եւ Կիւրիինի Հայր. Միութեան յանձնած է Կիւրիինցի ձեմճեմէնց Պերպէր
Տիգրանին տղան Աւետիսը: Մէկ բառ հայերէն չգիտեր, արարերէն կը խօսին
հետը, մինչեւ որ հայերէն լեզուին վարժուի:

Գաղթականութեան շրջանին Աւետիս 4-5 տարեկան հասակին Բագդայի
անապատներուն մէջ կը կորսնցնէ իր մայրը եւ եղբայրները (մեռած): Այդ
կողմի էնչէ աշիրէթէն արար մը գինը կը տանի իր տունը եւ կ'որդեգրէ: Ա-
րարին կենը, որ մէկ աղջիկ գաւակ ունէր, Աւետիսը հարազատ գաւակի պէս կը
խնամէ եւ կը մեծցնէ: Կ'անցնին տարիներ, պատանի Աւետիս տան միակ նե-
ցուկը կը դառնայ:

Արարը իր փեսին եւ քիչ յետոյ աղջկան վրայ հասնող մահերէն ընկճը-
ւած կը հիւանդանայ: Մահամերձ ծերունին իր քով կը կանչէ Աւետիսը եւ
կ'ըսէ.—

«Մտիկ ըրէ գաւակս, ես պիտի մեռնիմ, Աստուծոյ առջեւ մեղքով չեմ
ուզեր երթալ. գիտե՞ս, դուն արար չես, դուն հայ ես, ժամանակին այս կող-
մերը շատ մուսափիր (գաղթական) հայեր եկան, դուն որը երախայ մըն էիր,
ես քեզի իմ տունս բերի ինծի գաւակ ընելու համար: Հիմա մեծցար, կ'ուզես
դնա Հալէպ, հոն շատ հայեր կան, թերեւս աղգական մը դիտնես ու հայ ապ-
րիս, իսկ եթէ երթալ չես ուզեր, տունս, արտերս, ուղտերս, բոլոր ունեցածս
քեզի, ամուսնացիր արար աղջկան մը հետ եւ օճախը շէնցուր...»:

Արարը կը մեռնի: Աւետիս կը մնայ մինակը: Ծերունին վերջին խօս-
քերը խոր տպաւորութիւն թողուցած էին իր վրայ: Կը զգայ իր մէջ հայ ա-
րիւնին դրող ուժը, կը թողու իր առօրեայ աշխատանքները, կը լքէ տուն
ու տեղ ճամբայ կ'իյնայ հայու մը հոգիով: Բարեբաղտաբար իրեն ծանօթ
բարեբարներու օգնութիւնը շուտ կը հասնի: Աւետիս կու գայ Հալէպ եւ կը
միանայ իր հայրենակիցներուն, շնորհիւ Հայ Կարմիր Մաշի թափած ջանքե-
րուն:

ԿԻՒՐԻՆ 1958 – 1968 ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Քաղաքին անձանօթ ըլլալով, մեր ընկիւղը եւ երթալիք տեղը որոշելու
համար, հրապարակի մը վրայ կանգ առինք: Չորս կողմերը խանութներ կա-
յին: Ճաշարանի մը առջեւ դրուած սեղանի մը շուրջ նստեցանք ու սուրճ ա-
պրսպրեցինք: Բոլորի ուշադրութեան առարկայ էինք դարձած:

— Հիմա, ուր է ուր չէ, պիտի դան մեզ հարցաքննելու, ըսի ընկերոջս:
Իրաւ ալ, հազիւ սրճարանի պատանի ծառայողը սուրճի մեր սկահակ-
ները սեղանին վրայ դրած էր, երբ քանի մը տարէցներ, քիթ-բերան չփելով
մօտեցան:

— Միքիապա՛... խոշ-պէշ, եւն.:

— Կը ներէք, ըսաւ անոնցմէ մէկը, կ'երեւի Անդարայէն կու դաք ու
հոս պիտի գիշերէք:

— Ինչէ՞ն դիտես թէ Անդարայէն կու դանք, ու ինչէ՞ն դիտես՝ թէ հոս
պիտի գիշերենք:

— Պիլմէմ, չեմ գիտեր... Ի՞նչ է այդպէս խորհեցանք...

Ու սկսաւ մեզ համոզել՝ թէ իրենց քաղաքին օգն ու ջուրը սքանչելի

են : Յետոյ , առանց հրակէրի սպասելու , աթոռ մը քաշեց ու նստեցաւ մեր մօտ :

— Սնդարայէ՞ն կու գաք , ըսաւ նորէն :

— Ո՛չ , Կեսարիայէն կու գանք ու կ'երթանք Մալաթիա , ըսինք :

Մեզ քննեց վերէն վար : Ի՞նչ խորհեցաւ , ի՞նչ չխորհեցաւ , նորէն քիթն ու բերանը ճմուեց , ու ըսաւ .

— Կ'երեւի ապրանք գնելու կ'երթաք . . .

Հոս ալ վերջացաւ մեր խօսակցութիւնը : Քանի մը բոպէ շրջակայ խանութներուն ցուցարեղիներն ու ծախու դրուած ապրանքները դիտելէ վերջ , ուղղուեցանք դէպի մեր կառքը : Այդ ամբողջ տեւողութեան , ծերուկը կը հետեւէր մեզի , ցուցմունքներ ընելով ու տեղական արտադրանք ապրանքները դովելով : Պատիկ շուկայ մըն էր եղածը :

— Այս է ձեր ամբողջ ունեցածը :

— Այո՛ , քանի մը խանութներ ալ փողոցներուն մէջ կան . . . Մեծ բան մը չէ , եղածն ալ՝ օր ըստ օրէ պակսելու վրայ է . . . Երբ քաղաքի մը բնակչութեան թիւը 25·000-էն 5000-ի կ'իջնէ , ալ ի՞նչ կ'ակնկալէք . . . Ո՛ւր է հին օրերու առեւտուրն ու եռուզեռը . . . կ'ամչնանք Կիւրինցի ըլլալնիս ընդունելու . . . Կը յիշեմ , ատենօք , երկրին մէկ ծայրէն միւսը ապրանք փոխադրողները Կիւրինցի ջորեպաններն էին , հէշ կիտի օրեր . . . Ով չէ լսած Կիւրինի մէջքի շալերուն համբաւը : Մեծ առեւտրականները , գորգ ու կերպաս արտադրողները հայ հայրենակիցներ էին , երբ անոնց ապրանքներով բեռնաւոր կարաւանները քաղաք մտնէին , ամէն կողմէ ուրախութեան ձայն կը լսուէր . . . Հիմա՞ . . . հը՛մ , հիմա ձեզ պէս պատահական այցելուներու կը սպասենք , նորութիւն մը լսելու համար : Յետոյ յիշեց քանի մը հին առեւտրականներու անուններ , Մարանեան , Թոփալեան , եւայլն :

— Հէյ վա՛ր , ան ինչ օրեր էին , ողբաց :

1915-էն առաջ , Կիւրին ունէր մօտաւորապէս 15·000 հայ բնակիչ , չորս հայ առաքելական եկեղեցի , որոնցմէ միայն մէկին վրայէն խաչը եւ քրիստոնէական հաստատութիւն մը ըլլալը յայտնաբերող այլ նշաններ վար առնելով , վերածած են զինամթերանոցի : Երկրորդը հիմնայատակ կործանած է , ու միայն քանի մը պատեր կը մնան . . . Դժուար է առանց խորունկ վշտի նայիլ ասոնց , կամ զանոնք նկարել :

Խ . Ն . ՆԵՏԻԻՆԻԱՆ
(Խ . Ն . ԳԱՐԱՌ)

1958-1968 , «Ճամբորդութիւններ»